14. syyskuuta 2023
Kirjallinen asiantuntijalausunto
Jussi Ahokas, ekonomisti, tutkija
BIOS-tutkimusyksikkö

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta

Asia:
U 23/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotukset Euroopan unionin finanssipolitiikan sääntöjen muuttamiseksi (Finanssipolitiikan säännöt)
https://www.eduskunta.fi/pdf/U+23/2023?lang=fi

Lausunnon pääsanomat:

- EU:n komission ehdotus talouspolitiikan koordinaatiokehikon ja EU:n finanssipolitiikan sääntöjen muuttamiseksi tekee toteutuessaan EU:n talouspolitiikan koordinaatiosta aiempaa joustavampaa ja harkinnanvaraisempaa, mutta samalla uskottavampaa.
- Nykyisissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joissa laaja-alainen ekologinen kriisi, geopoliittiset jännitteet, väestörakenteen muutos sekä yhteiskunnallisen resilienssin murentuminen yhdistyvät monikriisiksi, talouspolitiikassa ei pitäisi kiinnittyä liiaksi julkisen talouden tasapainottamiseen, mikä voi estää tarpeellisten kriisivastausten toimeenpanon.
- Eurooppalaista ohjausjaksoa tulisi edelleen kehittää niin, että siinä huomioidaan aikaisempaa paremmin talouspolitiikan rinnalla muut EU-talouden kestävyyden ja kilpailukyvyn kannalta keskeiset politiikkalohkot ja niiden tavoitteet.
- EU:n komission ehdotuksessa julkisen talouden sopeuttaminen finanssipoliittis-rakenteellisten suunnitelmien kautta sekä riittävien julkisten tai julkisen vallan tukemien investointien takaaminen esitetään jokseenkin ristiriidattomina tavoitteina. Julkisen vallan investointipolitiikalle saattaa kuitenkin jatkossa olla niin suuri tarve, että näin ei ole, jolloin liian tiukka sopeutumistavoite saattaa viivyttää tai kokonaan estää tarpeellisia investointeja ja padota esimerkiksi vihreän siirtymän ja teollisuuspolitiikan mahdollisuuksia.
- Keskeistä tulevien vuosien investointipolitiikassa on, että investoinnit ohjaavat taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävään suuntaan. Ehdotuksessa on jossain määrin elementtejä, jotka luovat edellytyksiä investointien laadulliseen tarkasteluun ja Euroopan laajuiseen koordinaatioon, mutta niitä pitäisi olla nykyolosuhteissa huomattavasti enemmän.

EU:n talouspolitiikan koordinaatiokehikon ja EU:n finanssipolitiikan sääntöjen kehittäminen – EU:n komission ehdotuksen arviointia

Euroopan komission ehdotus talouspolitiikan koordinaatiokehikon ja EU:n finanssipolitiikan sääntöjen muuttamiseksi tekee toteutuessaan EU:n talouspolitiikan koordinaatiosta aiempaa joustavampaa ja harkinnanvaraisempaa, mutta samalla uskottavampaa. Jäsenmaiden ja komission väliset neuvottelut ja keskipitkän aikavälin suunnitelmat julkisen talouden hoidon ja tavoitellun investointi- sekä kasvupolun suhteen ovat selvästi joustavampi tapa toteuttaa talouspolitiikan koordinaatioita kuin aiemmin ohjauksen keskiössä olleet monimutkaiset säännöt. Tämänkaltainen koordinaatio jättää myös enemmän tilaa kansallisille päätöksille, mikä tekee EU:n talouspolitiikasta kokonaisuudessaan uskottavampaa jäsenmaiden sekä kansalaisten näkökulmasta.

Ehdotetun EU:n talouspolitiikan koordinaatiomallin perusongelma on edelleen, että siinä keskitytään liiallisesti julkisen talouden tasapainottamiseen huomioimatta juurikaan muita yhteiskunnallisia tavoitteita. Nykyisissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joissa laaja-alainen ekologinen kriisi, geopoliittiset jännitteet, väestörakenteen muutos sekä yhteiskunnallisen resilienssin murentuminen yhdistyvät monikriisiksi, talouspolitiikassa ei pitäisi kiinnittyä liiaksi julkisen talouden tasapainottamiseen, mikä voi estää tarpeellisten kriisivastausten toimeenpanon. Kun talouspolitiikalla ohjataan yhteiskunnan resursseja, on ilmiselvää, ettei finanssipolitiikka voi olla laadullisesti neutraalia, vaan sen mitoituksella ja laadullisilla tuloksilla on suora yhteys.

Yksi tapa saada laajemmat yhteiskuntapoliittiset tavoitteet osaksi talouspolitiikan koordinaatiota, on eurooppalaisen ohjausjakson kehittäminen niin, että siinä huomioidaan aikaisempaa paremmin talouspolitiikan rinnalla muut EU-talouden kestävyyden ja kilpailukyvyn kannalta keskeiset politiikkalohkot ja niiden tavoitteet. Ympäristöpolitiikka, sosiaali- ja terveyspolitiikka, turvallisuuspolitiikka ja innovaatiopolitiikka sekä teollisuuspolitiikka ovat tässä ajassa ilmeisiä politiikkalohkoja, jotka tulisi tiiviisti integroida talouspolitiikan (EU-kehyksessä nykymuodossaan ensisijaisesti finanssipolitiikan) ohjaukseen.

Monikriisissä aiemmin kyseenalaistamatta jääneet politiikkanäkökulmat saattavat johtaa keskeisten ristiriitojen sivuuttamiseen. Esimerkiksi EU:n komission ehdotuksessa julkisen talouden sopeuttaminen finanssipoliittis-rakenteellisten suunnitelmien kautta sekä riittävien julkisten tai julkisen vallan tukemien investointien takaaminen esitetään jokseenkin ristiriidattomina tavoitteina. Julkisen vallan investointipolitiikalle saattaa kuitenkin jatkossa olla niin suuri tarve – esimerkiksi vihreän siirtymän edistämisen vuoksi – että liian tiukka julkisen talouden sopeutumistavoite saattaa viivyttää tai kokonaan estää tarpeellisia investointeja. Euroopassa on pyritty rakentamaan teollisuuspoliittista vastausta Yhdysvaltojen presidentti Bidenin hallinnon käynnistämille teollisuuspoliittisille ohjelmille. Ilman riittävää kansallista ja EU-tasoista investointipoliittista pelitilaa teollisuuspolitiikan onnistumisen mahdollisuudet jäisivät heikoiksi.

Keskeistä tulevien vuosien investointipolitiikassa on se, että investoinnit ohjaavat taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävään suuntaan. Euroopan komission ehdotuksessa on jossain määrin elementtejä, jotka luovat edellytyksiä investointien laadulliseen tarkasteluun ja Euroopan laajuiseen koordinaatioon, mutta niitä pitäisi olla nykyolosuhteissa huomattavasti enemmän. Tiede- ja tietoperusteinen kompleksisten yhteiskunnallisten kehityskulkujen tarkastelu, suunnitelmallinen järjestelmämuutosten ohjaaminen, julkisen vallan johdolla tapahtuva koordinaatio eri yhteiskunnan sektoreiden ja toimialojen välillä sekä tiedontuotanto yhteisen tilannekuvan ja potentiaalisten tulevaisuuspolkujen kuvaamiseksi ovat toimenpiteitä, jotka talouspolitiikan ohjauksenkin tulisi tunnistaa ja johon sitä pitäisi kytkeä.

Kun Suomen eduskunta muodostaa kantojaan EU:n komission ehdotukseen, edellä mainitut tekijät olisi hyvä huomioida kannanmuodostuksen lähtökohtana.

Kunnioittavasti,

Ekonomisti, tutkija Jussi Ahokas
BIOS-tutkimusyksikkö
jussi.ahokas@bios.fi
040-5533826

BIOS on itsenäinen monitieteinen tutkimusyksikkö, joka tutkii ympäristö- ja resurssitekijöiden vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan – talouteen, politiikkaan, kulttuuriin – ja kehittää päättäjien ennakointikykyä. BIOS pyrkii tutkimustyöllään tukemaan ekologisen jälleenrakennuksen edellytyksiä Suomessa ja maailmassa.